

Wojciech GROBELSKI

Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej
im. Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego – Koszalin

„SZLAKAMI OBROŃCÓW GRANIC II RZECZYPOSPOLITEJ”. PRZEWODNIK DLA SŁUCHACZY OŚRODKÓW SZKOLENIA STRAŻY GRANICZNEJ – CZĘŚĆ IV

„Bój pod Barakiem”

Szlakiem walk 36 DP Rez. na ziemi szydłowieckiej

Celem naszej wyprawy jest miasto powiatowe Szydłowiec, leżące w południowej części województwa mazowieckiego, siedziba powiatu szydłowieckiego i miejsko – wiejskiej gminy Szydłowiec. Położone na Przedgórzu Łżeckim nad rzeką Korzeniówką, miasto jest lokalnym ośrodkiem usługowo – przemysłowym, a także ważnym węzłem komunikacyjnym, w którym zbiega się droga krajowa E–7 (projektowana S–7) z drogą wojewódzką 727. We wrześniu 1939 r. na przedpolach Szydłowca w m. Barak ciężkie walki prowadził 163 pp rez. KOP dowodzony przez ppłk. Przemysława Nakoniecznikowa – Klukowskiego, wchodzący w skład 36 DP Rez., sformowanej na bazie jednostek Brygady KOP „Podole” z Czortkowa.

Szydłowiec – pierwsza pisemna wzmianka o miejscowości pochodzi z 1360 roku. Kazimierz Wielki przeniósł Szydłowiec wraz z kilkoma innymi wsiami z prawa polskiego na średzkie. W latach 1625 – 1654 miasto było nękane przez epidemie, spowodowane wojnami kozackimi i prowadzonymi przez Rzeczpospolitą wojnami ze Szwecją. Po lewej: herb miasta.

Po trzecim rozbiórze Polski Szydłowiec znalazł się w zaborze austriackim – dystrykcie radomskim. Od 1809 roku należał do Księstwa Warszawskiego jako miasto powiatowe w departamencie radomskim. Po 1815 roku miasto weszło do obwodu opoczyńskiego w województwie sandomierskim (od 1837 roku do guberni radomskiej). Od roku 1842 Szydłowiec należał do powiatu opoczyńskiego, a od 1866 roku – koneckiego.

W czasie I wojny światowej Szydłowiec znalazł się pod okupacją austriacką. Po odzyskaniu niepodległości Szydłowiec znalazł się w po-

wiecie koneckim. Przed wybuchem II wojny światowej miasto liczyło około 11 000 mieszkańców, w tym 7200 Żydów. Szydłowiecka gmina żydowska zaliczana była do gmin wielkich.

W dniu 8 września 1939 roku miasto zajęli Niemcy. W zaciętych walkach w rejonie Baraku krwawili żołnierze 36 Dywizji Piechoty Rezerwowej, której znaczną część stanowiły jednostki zmobilizowane przez Brygadę KOP „Podole”. Wydarzenie te upamiętnia pomnik i kwatery poległych kopistów na miejscowym cmentarzu parafialnym.

Zabytkowy ratusz w Szydłowcu oraz pomnik i mogiły żołnierzy KOP na cmentarzu parafialnym (zdjęcie ze zbiorów Autora).

Po klęsce wrześniowej okolice Szydłowca stały się terenem działań majora Henryka Hubala – Dobrzańskiego. W samym mieście zawiązały się ogniwa podziemnych organizacji: Służba Zwycięstwu Polski, Związku Walki Zbrojnej, Polski Niepodległej, Narodowej Organizacji Wojskowej, Batalionów Chłopskich a od 1942 roku Armii Krajowej. Podczas okupacji w mieście zostało otwarte getto, w którym zamknięto łącznie ponad 20 tys. Żydów, z których większość skierowano do obozu zagłady w Treblince. Miasto zostało wyzwolone spod okupacji niemieckiej w dniu 16 stycznia 1945 roku przez Armię Radziecką.

Według danych z 30 czerwca 2009 roku, Szydłowiec miał 11 966 mieszkańców. Obecnie stanowi centrum administracyjne powiatu

– znajdują się w nim m.in. starostwo, sąd rejonowy, komenda powiatowa Policji i Państwowej Straży Pożarnej.

Kopiści pod Szydłowcem

Leżąca daleko od Kresów Wschodnich ziemia szydlowiecka, podczas kampanii wrześniowej stała się rejonem walk jednostek Korpusu Ochrony Pogranicza. Prowadzona od marca 1939 roku częściowa mobilizacja polskich sił zbrojnych objęła również obydwie formacje strzegące granic II Rzeczypospolitej. Już w kwietniu rozpoczął się proces wzmocnienia Straży Granicznej plutonami rezerwistów, a KOP wiosną i latem przekazał większą liczbę swych ludzi i całą artylerię połową do formowania jednostek rezerwowych Wojska Polskiego. Część oficerów sztabowych KOP tworzyło załóżki dowództw dwóch grup operacyjnych (GO gen. Jana Kruszeńskiego i GO gen. Kazimierza Łukoskiego).

Żołnierze KOP-u stanowili podstawowy skład następujących jednostek: 33, 35, 36 i 38 rezerwowych dywizji piechoty; trzech brygad górskich, pułku kawalerii i wielu mniejszych pododdziałów (piechota, kawaleria, saperzy, artyleria), które skierowane zostały na przewidywany kierunek agresji niemieckiej.

Formowanie 36 Dywizji Piechoty Rezerwowej przeprowadzono w wyniku mobilizacji alarmowej, a częściowo w mobilizacji powszechnej, na terenie Okręgu Korpusu Nr VI i X w oparciu o załóżki wystawione

przez Brygadę KOP „Podole” oraz 11, 22 i 24 DP a także 4 pułk saperów z Puław. Dowódcą nowo utworzonej dywizji mianowany został dotychczasowy dowódca Brygady KOP z Czortkowa płk Bolesław Ostrowski, a całe dowództwo brygady utworzyło teraz sztab i kwaterę główną dywizji. Zgodnie z polskim planem obronnym, ten rezerwowy związek taktyczny przewidziany został do składu Armii „Prusy” gen. Stefana Dęba – Biernackiego.

Na powyższym zdjęciu: płk Bolesław Ostrowski (z prawej) jako dowódca 4 pułku piechoty legionów, Kielce – Bukówka, 24 VI 1936 (ze zbiorów Autora).

Mobilizację alarmową w Czortkowie zarządzono 27 sierpnia ok. godz. 17⁰⁰. W stosunkowo krótkim czasie ściągnięto z manewrów w rejonie Bodzanowa te jednostki KOP, które miały wejść w skład 36 DP Rez.

W dniu 29 sierpnia ok. godz. 22⁰⁰ ze stacji w Czortkowie nastąpił wyjazd pierwszego eszelonu, wiozącego I batalion 136 pp rez. Zgodnie z planem, mobilizację części alarmowej dywizji zakończono 30 sierpnia. Transporty kierowano przez Lwów – Kraków – Tunel – Skarżysko Kamienna do Szydłowca.

Skład 36 DP Rez. przedstawiony jest poniżej.

Kwatera Główna (z Dowództwa Brygady KOP "Podole")

Dowództwo i sztab:

dowódca dywizji – płk Bolesław Ostrowski

dowódca piechoty dywizyjnej – wakat

dowódca artylerii dywizyjnej – ppłk Bronisław Wiktor Piniecki

dowódca saperów dywizyjnych – kpt. Eugeniusz Krzemiński

dowódca kawalerii dywizyjnej – rtm. Bronisław Riczka

szeft sztabu – ppłk dypl. Ignacy Włostowski

163 pułk piechoty rez. (dowództwo – z Batalionu KOP „Czortków”)

dowódca – ppłk Przemysław Nakoniecznikow-Klukowski

I batalion (Batalion KOP „Czortów”)

II batalion (Batalion KOP „Czortów”)

III batalion (Batalion KOP „Borszczów”)

164 pułk piechoty rez. (dowództwo – z 38 pp w Przemyśle)

dowódca – ppłk Stanisław Styrczula

I batalion (38 pp w Przemyśle)

II batalion (48 pp w Stanisławowie)

III batalion (53 pp w Stryju)

165 pułk piechoty rez. (dowództwo – z 17 pp w Rzeszowie)

dowódca pułku – ppłk Zygmunt Gromadzki

I batalion (17 pp)

II batalion (17 pp)

III batalion (Batalion KOP „Kopyczyńce”)

40 pułk artylerii lekkiej (dowództwo z 24 pal w Jarosławiu)

dowódca pułku – ppłk Paweł Bielecki

I dywizjon (dywizjon artylerii KOP „Czortów”)

II dywizjon (22 pal w Przemyśle)

III dywizjon (24 pal w Jarosławiu)

46 batalion saperów (4 pułk saperów w Puławach)

szwadron kawalerii dywizyjnej (szwadron kawalerii KOP „Czortków”)

kompania łączności 36 DP (rez.)

Jak widać, jednostki KOP stanowiły istotną część 36 DP Rez. Do stacji docelowej w Szydłowcu dotarły transportami z Czortkowa: dowództwo dywizji oraz sąd polowy nr 63, cały 163 pp rez. oraz kompanie: kolarzy, ckm, łączności i szwadron kawalerii dywizyjnej. Drugi z pułków, 165 pp rez. mobilizowany w Rzeszowie, wyladowany został w rejonie Szydłowca, na stacji kolejowej Jastrząb.

Piechota w marszu na pozycje (źródło: Polski czyn zbrojny w II wojnie światowej. Wojna obronna Polski 1939, red. E. Kozłowski, Warszawa 1979).

Warto wiedzieć, że do działań bojowych dywizja miała wejść w osłabionym składzie. Nie zdołały bowiem dotrzeć do niej jednostki mobilizowane w trybie mobilizacji powszechnej, tj.: 164 pp rez. (z Przemyśla), III/165 pp rez. (Baon KOP „Kopyczyńce”) oraz 40 pal (z Jarosławia), 36 kompania ppanc. i tabory. Tak więc dywizja liczyła niepełne dwa pułki piechoty

Bitwa

Pierwsze dni września minęły 36 DP Rez. bez styczności z nieprzyjacielem. Dywizja koncentrowała się w rejonie Szydłowca w ramach południowego zgrupowania Armii „Prusy”. W dniu 4 września w rejon lasu „Kazanów” dotarł 163 pp rez., poprzedzony plutonem kolarzy, który przeprowadził rozpoznanie na osi Końskie – Przedbórz. Do wieczora 4 września 36 Dywizja Piechoty zajęła stanowiska obronne nad rzeką Czarną – I batalion 165 pp rez. obsadził odcinek Piekło – Wiosna, a II batalion (jako odwód) znalazł się w lesie „Wincentów”.

163 pp rez. obsadził I batalionem odcinek: Wiosna – Cieklińsko – Ruda Maleniecka – Maleniec, a II batalion pozostał w odwodzie w lesie „Dęba”. Na odwód dywizyjny przeznaczono III batalion, który stanął w lesie „Karolinów”. W nocy z 4 na 5 września wysłano w rejon Żarnowa kawalerię dywizyjną w celu nawiązania łączności z 29 Dywizją Piechoty oraz dla zabezpieczenia tego kierunku.

W dniu 5 września w lesie w rejonie miejscowości Niebo sformowano batalion zbiorczy z napływających rozbitków z 7 Dywizji Piechoty, która uległa Niemcom w okolicach Częstochowy. Były to drobne oddziały 25 i 27 pułku piechoty oraz batalionu Obrony Narodowej „Kłobuck”. Przybyła też w pełnym składzie I bateria 7 pułku artylerii lekkiej. Dzięki temu wzrosła w dywizji wciąż brakująca ilość armatnich luf. Przydadzą się później w bitwie pod Barakiem.

Rankiem 7 września 163 pp rez. obsadził II batalionem odcinek Modliszewice – Sierosławice, a III batalionem Kazanów. I batalion jako odwód znalazł się w lesie „Karolinów”. I batalion 165 pp rez. zajął pozycje na skraju lasu pod Rogowem, a jego II batalion w rejonie Koziej Woli. Batalion zbiorczy z 7 Dywizji Piechoty obsadził stanowiska na skraju lasu pod Piłą, a I bateria 7 pal w centrum ugrupowania. Kawaleria dywizyjna stanowiła ubezpieczenie w rejonie Baryczy.

Około południa ruszył atak Niemców poprzedzony silnym przygotowaniem artyleryjskim na pozycje 36 Dywizji Piechoty. Podczas zaciętych walk płonący Kazanów kilkakrotnie przechodził z rąk do rąk. Osta-

tecznie kontratak na bagnety odwodowego I /163 pp rez. wyrzucił wroga ze wsi.

*Bateria armat 75 mm w drodze na pozycje
(źródło: Polski czyn zbrojny w II wojnie światowej. Op. cit.).*

Kazanów – miejsce bitwy stoczonej przez 36 DP Rez. w dniu 7 września 1939. Walki prowadził 163 pp rez. KOP dowodzony przez ppłk. Przemysława Nakoniecznikowa – Klukowskiego, zadając w dwu kontrataczach wojskom niemieckim znaczne straty. Poległo tu wielu żołnierzy 163 pp rez. KOP.

*Na zdjęciu: cmentarz parafialny
w Kazanowie – nagrobek poświęcony
pamięci żołnierzy 163 pp rez.
(zdjęcie ze zbiorów Autora).*

Po zmroku dywizja została podzielona na dwa zgrupowania i rozpoczęła odwrót. Kolumna główna poszła na Furmanów – Hutę – Barak, a kolumna boczna skierowała się na Kozią Wolę – Majdów – Skarżysko – Książęce.

Dowódca dywizji płk Ostrowski idąc wraz ze sztabem, kompanią sztabową i łączności oraz z kawalerią dywizyjną, przekroczył o świcie 8 września szosę Skarżysko – Szydłowiec. Ulokował swój sztab w leśniczówce w lesie Bór, pomiędzy Barakiem i Skarżyskiem – Książęcym ubezpieczając go od południa kompanią sztabową, a od północy kawalerią dywizyjną. Zamierzał bowiem podjąć próbę utrzymania tego odcinka szosy do czasu nadejścia reszty dywizji¹.

W tym samym czasie oddziały niemieckiej 2 Dywizji Lekkiej po opanowaniu Skarżyska ruszyły przez Odrowąż na Niekłań, rozbijając po drodze II/165 pp rez., stanowiący ariergardę² cofającej się dywizji. Z całego batalionu ocalała jedynie 6 kompania. Natomiast zaskoczony przez czołgi w rejonie Piły batalion zbiorczy z 7 DP zdołał wycofać się do lasu.

W dniu 8 września około godziny 12⁰⁰ niemieckie oddziały zmotoryzowane kierujące się ze Skarżyska w stronę Szydłowca, uderzyły na zgrupowanie płk. Ostrowskiego.

Jako pierwsza przejęła na siebie napór wroga kompania sztabowa. W tym czasie główna kolumna maszerujących pułków 36 DP Rez. znajdowała się pod miejscowością Antoniów i nie mogła przyjść z pomocą obrońcom. W tej sytuacji oddziały polskie zostały zmuszone do wycofania się do miejscowości Barak, gdzie broniły się jeszcze do godziny 14⁰⁰. Ostatecznie, płk Ostrowski nakazał odesłanie taborów i kompanii łączności do Iłży, a sam z resztą oddziałów wycofał się przez Szydłowiec – Wierzbicę – Skaryszew w kierunku Kozienic³. W tym samym czasie szwadron ułanów dywizyjnych odszedł przez Wierzbicę – Pionki i wraz z resztkami kawalerii dywizyjnej rozbitej pod Iłżą 12 DP, przekroczył Wisłę pod miejscowością Regów.

W tym samym czasie, dowódca 163 pp rez. ppłk Przemysław Nakoniecznikow – Klukowski na wieść o odcięciu dowództwa 36 DP Rez. od głównych sił, postanowił przejąć dowodzenie nad pozostałością dywizji.

¹ M. Sokołowski, *Na wrześniowym szlaku 163 pp rez.* [w:] „Ślady pamięci”. Jednodniówka nr 2 SWPFG, Warszawa 2007, s. 38.

² Ariergarda – wg terminologii wojskowej: straż tylna – przyp. W.G.

³ M. Porwit, *Komentarze do historii polskich działań obronnych 1939 roku*, T. 2, Warszawa 1983, s. 362-363.

*Marsz o odznakę sprawnościową w DOK X Przemyśl – 1932 r.
Widoczni są mjr Przemysław Nakoniecznikow-Klukowski (nr 5), mjr Tadeusz Żyborski (nr 2), gen. Stanisław Tessaro (nr 1), mjr Stawarz (nr 3), kpt. Żwinkiewicz (nr 7) (źródło: internet Wapedia-Wiki).*

Ppłk Przemysław Nakoniecznikow – Klukowski (rzadziej jako Nakoniecznikoff – Klukowski). Ur. 13.06. 1896 r. w Tbilisi. Od 1913 należał do polskiego konspiracyjnego Związku Strzeleckiego w Tbilisi. W latach 1915 – 1917 służył w armii rosyjskiej, walcząc w I wojnie światowej na froncie kaukaskim i perskim. Po rewolucji bolszewickiej 1917 wstąpił do Polskiej Brygady na Kaukazie, a po jej rozbrojeniu przez Niemców działał w Polskiej Organizacji Wojskowej. Po rozwiązaniu POW w listopadzie 1918 wstąpił do Wojska Polskiego. *Fotografia z konspiracji (zdj. zbiory Narodowego Archiwum Cyfrowego).*

W 1923 r. dowodził III batalionem 28 pułku piechoty w Łodzi. Od 1928 r. pełnił służbę w dowództwie 27 Dywizji Piechoty w Kowlu na stanowisku oficera ds. Przysposobienia Wojskowego. W 1932 r. służył w 5 pułku strzelców podhalańskich w Przemyśle. W 1933 został zastępcą dowódcy 63 pułku piechoty w Toruniu. Następnie, od 21 kwietnia 1937 był zastępcą dowódcy Brygady KOP „Podole” w Czortkowie.

We wrześniu 1939 r. został dowódcą 163 pp rez., walczącego we wrześniu 1939 w obronie ziemi koneckiej i szydlowieckiej. Dnia 8 września 1939 objął dowództwo nad resztkami 36 DP Rez. Po zakończeniu kampanii wrześniowej został internowany na Węgrzech. Stamtąd przedostał się na Zachód. W dniu 21 września 1944 r. zrzucony do kraju jako cichociemny. We wrześniu i październiku 1944 r. pełnił obowiązki dowódcy Kieleckiego Korpusu AK, a następnie – od października 1944 r. do stycznia 1945 r. – był komendantem krakowskiego Okręgu AK (ps. Kruk II).

Po zakończeniu II wojny światowej został aresztowany przez NKWD i wywieziony do ZSRR. Przebywał tam do 1955 r. Po zwolnieniu, powrócił do Krakowa, gdzie zmarł 2 lata później w 1957 roku⁴.

Warta honorowa Straży Granicznej przed pomnikiem upamiętniającym bitwę pod Barakiem (ze zbiorów Autora).

Osiągnąwszy szosę Skarżysko – Szydłowiec, po której odbywał się już ruch jednostek niemieckiej 2 DLek., oddziały 36 DP Rez., około godziny 16⁰⁰ ruszyły do natarcia. I batalion 163 pp rez. miał nacierać

⁴ M. Jabłonowski, J. Prochwicz, *O niepodległą i granice. Korpus Ochrony Pogranicza 1924-1939. Wybór dokumentów*. T. 4, Pułtusk – Warszawa 2001, ss. 681, 735.

w kierunku leśniczówki Barak i dalej na wschód. Zadaniem II batalionu – jako prawoskrzydłowego – było zlikwidowanie nieprzyjaciela na szosie i obsadzenie południowego skraju lasu „Szydłowiec”. Pozostałe oddziały miały włączać się do walki w miarę nadchodzenia w rejon szosy.

Tuż przed rozpoczęciem bitwy, od strony Szydłowca nadciągnął pluton nieprzyjaciela z działkiem ppanc. Dostawszy się w polską zasadzkę, został doszczętnie zniszczony. Krótco potem ze Skarżyska Książęcego wyruszyła niemiecka kolumna pancerna. Po przejechaniu mostu nad strumykiem dostała się w ogień polskich działek ppanc. i I baterii 7 pal-u. Celną strzałę zapaliły 2 niemieckie czołgi. Niebawem jednak polska bateria zastała przykryta salwami dział niemieckich i przestała strzelać, ponosząc duże straty.

*Poczt sztandarowe podczas uroczystości 70 rocznicy bitwy pod Barakiem
(ze zbiorów Autora).*

W tym czasie lewoskrzydłowy I batalion 163 pp rez. w natarciu na bagnety opanował szosę. Na lewo od niego – prosto z marszu – do ataku ruszył I batalion 165 pp rez. wraz z 6 kompanią II batalionu. Opanowały one odcinek szosy w rejonie: Barak – Wola Korzeniowa. Następnie włączyły się do walki oddziały zbiorczego batalionu 7 DP wraz z kompanią przeciwpancerną (3 działka kal. 37 mm). Na końcu do natarcia ruszył III batalion 163 pp rez.

Po zmroku Niemcy zaprzestali ataków, a oddziałom polskim udało się przekroczyć szosę. Straty niemieckie wyniosły 7 oficerów i około 80 żołnierzy. Dywizja natomiast straciła 2/3 swego stanu wyjściowego. Z zebranych żołnierzy utworzono dwa zbiorcze dwubatalionowe pułki.

Ostatnie trzy działa i broń ciężką zniszczono z powodu braku amunicji. Wieczorem zgrupowanie ppłk. Nakoniecznikowa przeszło do wschodniej części lasu Bór i odrywając się od nieprzyjaciela, pomaszerowało na wschód w kierunku wsi Kierz Niedźwiedzi – Zbijów – Trębowiec, a część w stronę Wierzbicy. Wieczorem 9 września resztki 36 DP Rez. dotarły w okolice Iłży, jednak siły polskie zostały już tam rozbite i znajdowały się w odwrocie w kierunku Wisły. Obydwa zbiorcze pułki po forsownym marszu znalazły się w rejonie Piotrowego Pola – tj. miejsca rozwiązania 12 DP – gdzie dozbroiły się korzystając z pozostawionej broni i amunicji i ruszyły dalej w stronę Wisły. Gdy okazało się, że oddziały niemieckie opanowały jej zachodni brzeg, pułki podzielono na małe grupy, które następnie miały przenikać na wschodni brzeg. Był to już ostatni akord walk 36 Dywizji Piechoty rezerwowej, po którym przestała istnieć jako zwarta jednostka. Część żołnierzy, którym udało się przedostać za Wisłę zasilila oddziały Armii „Lublin”.

* * * * *

Po niemal 70 latach od opisanych wydarzeń, na ziemi szydłowieckiej znaleźli się godni następcy podkomendnych płk. Ostrowskiego i ppłk. Nakoniecznikowa – Klukowskiego z okrytych chwałą walk 1939 roku. W dniu 8 września 2007 roku Zespół Szkół w Szydłowcu przyjął za swego patrona Korpus Ochrony Pogranicza.

Poczet sztandarowy Zespołu Szkół im. Korpusu Ochrony Pogranicza z Szydłowca podczas uroczystości 70-lecia bitwy pod Barakiem (fotografia ze zbiorów Autora).

BIBLIOGRAFIA

- J. Garbacz – *Dni września 1939 roku na ziemi koneckiej*, Końskie 1992;
- M. Jabłonowski, J. Prochwicz, *O niepodległą i granice. Korpus Ochrony Pogranicza 1924–1939. Wybór dokumentów*, T. 4, Pułtusk – Warszawa 2001;
- Polski czyn zbrojny w II wojnie światowej. Wojna obronna Polski 1939*, red. E. Kozłowski, Warszawa 1979;
- M. Porwit, *Komentarze do historii polskich działań obronnych 1939 roku*, T. 2, Warszawa 1983;
- Marek Sokołowski, *Na wrześniowym szlaku 163 pp rez.* [w:] „Ślady pamięci”. Jednostki nr 2 SWPFG. Warszawa 2007;
- J. Wróblewski, *Armia Prusy*, Warszawa 1986;
- Zbiory Narodowego Archiwum Cyfrowego.

INFORMACJE ORGANIZACYJNE

Szydłowieckie Centrum Kultury „Zamek”

ul. Gen. J. Sowińskiego 2

26-500 Szydłowiec

tel. (048) 617-02-96

fax (048) 617-10-29

Zespół Szkół im. Korpusu Ochrony Pogranicza

ul. T. Kościuszki 39

26-500 Szydłowiec

tel. (48) 617-00-12

fax (48) 617-48-31

Baza noclegowa:

Szkolne Schronisko Młodzieżowe SKAŁKA

ul. T. Kościuszki 39

26-500 Szydłowiec

tel. (48) 617-43-11